

УДК: 378.147

М.І. Шерман, В.О. Чернікова

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІЇВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. Статтю присвячено аналізу шляхів формування іншомовної професійної компетентності майбутніх судноводіїв під час вивчення англійської мови професійного спрямування засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Аналізується вплив і ефективність ІКТ на інтенсифікацію навчально-виховного процесу курсантів морських ВНЗ.

Ключові слова: іншомовна професійна компетентність, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), англійська мова професійного спрямування.

Sherman M., Chernikova V. Foreign language professional competence formation and the use of information and communication technologies in future navigators teaching.

Annotation. This article examines methods of work and the use of information and communication technologies in educational process of future navigators. The effect and efficiency of ICT onto intensification of training and educational process of future navigators are analyzed.

Key words: foreign language professional competence, information and communication technologies (ICT), professional purpose English language.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інтеграція України в світову економічну співдружність, нові політичні та соціально-економічні реалії сучасного ринку праці змінили критерії системи освіти і вимагають радикальних змін у галузі підготовки висококваліфікованих і конкурентоздатних професіоналів, які вільно адаптуються до вимог життя, що швидко розвивається.

Перед сучасним спеціалістом постають нові вимоги до формування його особистісних і професійних якостей. Від системи вищої технічної освіти вимагається підготовка висококваліфікованих фахівців з глибокими знаннями методів пошуку, обробки, систематизації та практичного застосування інформації та обов'язковим знанням іноземної мови, яка є однією зі складових професійної підготовки фахівців високого рівня. Англійська мова професійного спрямування для майбутніх судноводіїв є не просто навчальною дисципліною, а стає засобом професійної комунікації, компонентом фахової підготовки поряд зі спеціальними предметами та ознакою професіоналізму.

У процесі аналізу специфіки професійної підготовки майбутніх судноводіїв і умов праці під час морських практик та майбутньої професійної діяльності виявлено такі особливості:

– нерівномірність навчально-виховного процесу, що зумовлена необхідністю перебування на тривалій морській практиці та здійснення службової діяльності відповідно до статутних вимог [4, с. 129] як курсантів стаціонарної, так і студентів заочної форм навчання;

– професійно орієнтована спрямованість змісту навчальних дисциплін усіх циклів на певний тип професії, що забезпечується введенням до структури навчальних програм дисциплін окремих професійно орієнтованих розділів [2, с. 81];

– підсилення ролі самостійної роботи курсантів і студентів як важливого чинника впливу на її якість, що зумовлено тим, що самостійне виконання професійних обов'язків потребує від суб'єкта свідомого та творчого професійного мислення, високого рівня особистісної самоорганізації та саморегуляції [5].

Спільною рисою навчально-виховного процесу майбутніх судноводіїв та їх майбутньої професійної діяльності з позиції набуття нових знань, навичок і вмінь є дефіцит безпосереднього доступу до джерел навчальної інформації, недостатня кількість аудиторних занять, практик і тренінгів, нерівномірність навчального навантаження, відставання традиційних навчальних посібників і методичних розробок від вимог суспільства та міжнародної спільноти роботодавців, лавиноподібний потік навчальної, технологічної, нормативно-правової, політичної інформації, представленої переважно англійською мовою, яку повинен опрацювати, усвідомити та використовувати судноводій в умовах ліміту часу.

Без вирішення окреслених вище проблем неможливо забезпечити підготовку професіонала міжнародного рівня у морських ВНЗ і підвищення кваліфікації судноводіїв, тобто конкурентоздатність випускників вітчизняних морських ВНЗ в умовах міжнародного ринку праці стає досить дискусійною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні наукову спільноту та колективи вищих навчальних закладів уже остаточно полишили сумніви щодо доцільності та необхідності системного впровадження ІКТ у навчально-виховний процес. Значний досвід з вирішення проблем використання засобів ІКТ у навчальному процесі висвітлено в працях В. Безпалька, М. Жалдака, В. Ключка, Ю. Машбиця, В. Монахова, Н. Морзе, Л. Панченко, А. Хуторського, Б. Ярмахова, В. Розумовського, О. Співаковського, М. Шермана, О. Ястребцева та ін.

Питання використання ІКТ у навчанні іноземної мови розглядали у своїх дослідженнях О.Зимовець, О.Зубов, Л.Карташова, Л.Морська, В.Редько, Ю.Гапон, В.Ніколаєва, В.Ляудіс, Є.Маслико, Е.Носенко, О.Палий, К.Brucher, M.Collins, M.Simonson, A.Thompson та інші науковці. Упровадження ІКТ у навчально-виховний процес підготовки фахівців морського профілю досліджувалося Т. Джежуль, О. Гудиревою (вивчення математичних дисциплін), С. Волошиновим (використання засобів візуальної підтримки в умовах інформаційно-комунікаційного середовища), питання формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв досліджені у працях І. Сокола.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що науковцями проведено значну кількість досліджень з питань, що стосуються розробки і впровадження нових ІКТ у навчальний процес немовних ВНЗ, проблема використання означених технологій на заняттях з іноземної мови як ефективного засобу формування іншомовної професійної компетентності фахівців морської галузі висвітлено у вітчизняній науково-методичній літературі недостатньо та фрагментарно. Саме тому пошук методів, засобів і технологій, здатних вирішити сформульовані проблеми, є своєчасним, необхідним та актуальним завданням наукових розвідок.

Формулювання цілей статті. Отже, метою нашої статті є пошук шляхів використання ІКТ для формування іншомовної професійної компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх судноводіїв.

Відповідно до мети статті визначено завдання:

- висвітлити сутність основних понять нашого дослідження;
- представити загальну характеристику можливостей застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі формування іншомовної професійної компетентності у немовних інженерних ВНЗ;
- визначити шляхи формування іншомовної комунікативної професійної компетентності майбутніх судноводіїв засобами інформаційно-комунікаційних технологій та систем дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім часом у фахових джерелах усе частіше вживають термін інформаційно-комунікаційні технології як такий, що пов'язаний зі створенням, збереженням, передачею, обробкою і управлінням інформацією [1, с. 85].

Переважаючою точкою зору є та, що «інформаційно-комунікаційні технології навчання» можуть розглядатися як поєднання інформаційних технологій з комунікаційними для вирішення різноманітних завдань сучасного інформаційного суспільства за рахунок найповнішого використання можливостей комп'ютерів і програмного забезпечення для задоволення освітніх потреб громадян.

У процесі дослідження феномену формування професійної іншомовної компетентності майбутніх судноводіїв були визначені її складові. Іншомовна професійна компетентність трактується нами як багатокomпонентне явище з такими складовими [6, с. 416]:

- мовна (лінгвістична) компетенція як сукупність правил, що дають можливість будувати й аналізувати речення, користуватися системою мови з метою спілкування;
- соціолінгвістична компетенція (становить собою здатність використовувати і перетворювати мовні форми відповідно до ситуації, тобто здійснювати вибір мовних форм залежно від характеристик комунікативної ситуації);

- соціокультурна компетенція, що включає знання соціокультурного контексту, в якому використовується мова, а також знання того впливу, який чинить соціокультурний контекст на вибір мовних форм.

У фаховій психолого-педагогічній літературі наведена характеристика видів ІКТ, що використовуються для ефективного формування основних структурних компонентів іншомовної професійної компетентності майбутніх моряків.

Перше місце займає прослуховування аутентичних аудіозаписів. Такий підхід дозволяє розвивати та вдосконалювати навички аудіювання іншомовного мовлення на базі текстів професійного характеру. Розуміння іноземного мовлення на слух є складним й багатоплановим умінням, розвиток якого, особливо в студентів немовних ВНЗ, викликає низку труднощів, пов'язаних і з об'єктивними характеристиками цього виду мовленнєвої діяльності, і з методикою навчання аудіювання.

На думку Н. Сура [3], навчання аудіювання – зовнішньо не виражений, але активний процес, під час якого відбувається напружена робота всіх психічних і розумових процесів, сприйняття отриманої інформації у вигляді звукової форми, її переробка й порівнювання з еталонами, що зберігаються в довготривалій пам'яті учнів, пізнання й розуміння думки.

Наступним прикладом використання ІКТ під час формування іншомовної компетентності студентів технічних спеціальностей є упровадження презентацій Microsoft PowerPoint у навчальний процес. Цей підхід використовується під час представлення нового навчального матеріалу, забезпечує принцип наочності, що в свою чергу покращує процес запам'ятовування.

Вдалим прикладом використання навчальних презентацій, створених у Power Point, є застосування тематичних презентацій відповідно до навчальної програми дисципліни. Цей додаток є незамінним помічником у процесі активізації та закріплення тематичних лексичних і граматичних одиниць, оскільки дозволяє забезпечити багатократне їх повторення, що супроводжується графічним зображенням, підвищуючи мотивацію курсантів, сприяючи процесові запам'ятовування.

Виправданим є використання Power Point у формуванні соціолінгвістичного компоненту іншомовної професійної компетентності майбутніх судноводіїв. А саме, готуючи власні Power Point презентації з певної теми (наприклад «Types of Vessels»), курсанти розвивають навички самостійної роботи, працюють над вивченням нової додаткової інформації, формують навички критичного мислення, відбираючи матеріал відповідно до теми проекту. Безсумнівно є факт удосконалення навичок говоріння під час презентації. Курсантом необхідно не тільки знайти, підібрати і представити власні напрацювання, а й відповісти на запитання однокласників. Такий алгоритм роботи призводить до безпосередньої комунікації, формуючи при цьому іншомовну професійну компетентність.

Неодмінним атрибутом сучасного процесу навчання іноземної мови у технічних ВНЗ є використання відеоматеріалів. Вдало підібраний відеофрагмент з низкою розроблених завдань надає змогу студентам підвищувати власний рівень володіння іноземною мовою та розвивати іншомовну компетентність. Адже переглянутий матеріал може сприяти вивченню нових лексичних і граматичних одиниць мови, розвитку навичок аудіювання, читання (якщо відео супроводжується субтитрами на мові, що вивчається), говоріння та письма.

Проте увага викладачів-практиків лише частково звернена на потенційні освітні можливості найсучасніших засобів інформаційно-комунікаційних технологій, а саме інтерактивної дошки (Smartboard), освітніх ресурсів всесвітньої мережі Internet, онлайн-ових систем тестування, електронних і гібридних бібліотек, електронних навчальних посібників, імітаційних, моделюючих і демонстраційних програмних засобів, що дозволяє суттєво підвищити якість навчання. На жаль, недостатньо використовуються можливості систем дистанційного навчання та мобільних пристроїв як засобів підвищення якості іншомовної підготовки у морських ВНЗ.

Осторонь від процесу системного впровадження засобів ІКТ і дистанційної освіти залишаються сучасні мобільні смартфони та портативні планшетні комп'ютери, що дозволяють здійснювати всі види звукової наочності під час навчання вимови, мають можливість представляти навчальний мовний матеріал у природній формі у навчанні аудіювання і говоріння, сприяють інтенсифікації навчального процесу.

Сучасні гаджети – мобільний смартфон і планшетний комп'ютер – можуть бути корисними не тільки для отримання або обробки інформації, для надання аудіо- та відеопідтримки, а й для постійного навчання, тобто стати для студента постійним супутником навчання. Так, використання електронних глумачних словників англійської мови на заняттях з англійської мови дозволяє значно скоротити час, відведений для пошуку незнайомих слів, надає можливість курсанту мати необхідну довідкову літературу та матеріали професійного характеру у вільному доступі, сприяє вдосконаленню навичок вибіркового, пошукового та детального читання, розвитку навичок аналізу та самостійної роботи над вивченням іноземної мови, робить навчання індивідуальним. Підвищення результативності навчання досягається завдяки гнучкості та миттєвого доступу до інформації.

Отже, на підставі наведеного вище, ми можемо вважати, що головною метою навчання іноземних мов майбутніх судноводіїв є розвиток та удосконалення вмінь і навичок практичного оволодіння іноземною мовою для одержання та передачі іншомовної наукової інформації за фахом, здатність вирішувати проблеми і завдання професійної діяльності, використовувати інформаційні технології та іншомовну інформацію на електронних носіях і в мережі Інтернет, застосовувати усне мовлення для професійного спілкування, читати і розуміти професійно орієнтовану та наукову іншомовну літературу морського спрямування, використовувати її в соціальній, професійній та побутовій сферах, адаптуватися до здійснення професійної діяльності в іншомовному полікультурному середовищі.

Досягнення мети формування професійної іншомовної компетентності, на нашу думку, можливе на засадах системної інтеграції традиційних і сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у процесі опанування майбутніми судноводіями іноземної мови професійного спрямування. Запропонований підхід зумовлено специфікою професійної підготовки майбутніх судноводіїв в умовах морських ВНЗ, що зумовлена насамперед обсягом, структурою та динамічністю навчального матеріалу, який необхідний курсанту для професійного становлення в сучасних умовах.

Часткове вирішення проблеми використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вивчення іноземної мови в морських ВНЗ досягається через фрагментарне включення навчальних презентацій у форматі PowerPoint, портативних аудіопрогравачів, навчальних програм на оптичних дисках тощо.

Серед представлених на ринку програмних продуктів для вивчення морської англійської мови можна виділити Стандартні фрази ІМО для спілкування в морі (Standard Marine Communication Phrases (IMO) та Безпечне плавання (Sail Safe), MarEng, MarEng Plus на CD та DVD носіях.

Використання саме цих засобів зумовлено тим, що робочою мовою міжнародних морських екіпажів, наземних служб і систем безпеки мореплавання та спасіння на воді є саме англійська і весь процес комунікації відбувається з використанням цієї мови. Це особливо важливо, якщо врахувати збільшення кількості суден, зайнятих у міжнародних перевезеннях, екіпажі яких говорять різними мовами, адже труднощі в спілкуванні можуть стати причиною нерозуміння, яке створить небезпеку для судна, людей на борту, вантажів і навколишнього середовища.

Оскільки повідомлення, які стосуються судноводіння та безпеки, що передаються з судна на берег і навпаки, а також між суднами і на борту суден, повинні бути чіткими, простими і недвозначними, щоб уникати замішання і помилок, то використання SMCP CD-ROMу допомагає у вивченні, прослуховуванні, запам'ятовуванні, тренуванні та відтворенні стандартних морських фраз. Особливу увагу привертає можливість прослуховування як слів, так і окремих усталених виразів. Поряд із наданням аудіокопії кожної фрази курсанти також можуть записувати і відтворювати свій власний голос, контролювати свій прогрес за допомогою вже розроблених тестів. Для додаткової підтримки компакт- диск містить визначення ключових слів англійською мовою, плюс переклади цих ключових слів. Отже, завдяки низці інтерактивних вправ Sail Safe DVD-ROM може бути використаний як складова системи формування іншомовної професійної компетентності майбутніх судноводіїв.

Комунікативною, інтерактивною спрямованістю характеризуються програмні засоби підтримки вивчення англійської мови морського спрямування MarEng та MarEng Plus.

Представлені навчальні матеріали в них базуються на професійній англійській морській мові, що використовується в реальних ситуаціях на борту суден, у портах й інших місцях у судноплавної галузі. Запропонований навчальний матеріал не лише знайомить, тренує та вдосконалює знання, вміння і навички, але і підсилює мотивацію до вивчення англійської мови морського спрямування різного рівня складності.

У процесі аналізу фахових джерел стосовно професійної підготовки майбутніх моряків, зокрема їх іншомовної підготовки, та використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у цьому процесі виявлено таке:

- структура, обсяги та динамічність нормативно-правового, довідкового, наукового та навчального матеріалу, що повинен використовуватись у процесі вивчення іноземної мови майбутніми судноводіями, вимагають адекватних програмно-технічних засобів, методів і технологій;

- найбільш придатними засобами представлення освітнього контенту, що враховує специфіку професійної підготовки моряків, контролю навчальних досягнень, доступу до професійних новацій, є сучасні засоби інформаційно-комунікаційних технологій;

- упровадження ІКТ у систему професійної підготовки майбутніх судноводіїв повинно мати системний характер і базуватися на засадах інтегративного підходу;

- наявні засоби комп'ютерної підтримки викладання англійської мови можуть бути використані як складові технологічного компоненту майбутньої методичної системи формування іншомовної професійної компетентності моряків;

- використання загальноосвітніх і професійно орієнтованих ресурсів мережі Інтернет на сьогодні є недостатнім, що обмежує доступ курсантів до актуальної навчальної інформації, до необмеженої кількості автентичної професійно орієнтованої інформації іноземною мовою морського спрямування, мультимедійних навчальних середовищ, що здатні створювати умови, максимально наближені до реального мовного спілкування іноземною мовою за відсутності природного мовного середовища;

- дистанційні навчальні курси з англійської мови та завдання з онлайн-тестування мають або загальний, або фрагментарний характер, що унеможливує їх ефективне використання у процесі формування професійної іншомовної компетентності майбутніх судноводіїв.

Висновки з даного дослідження. Розвиток сучасної професійної освіти тісно пов'язаний із технологізацією суспільства і характеризується упровадженням інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес, і професійна підготовка у вищих морських навчальних закладах не є виключенням.

Окреслені проблеми формування професійної іншомовної компетентності майбутніх судноводіїв, на нашу думку, можуть бути вирішені за умови глибокого психолого-педагогічного аналізу специфіки навчального процесу та професійної діяльності судноводіїв, теоретичного обґрунтування структури професійної іншомовної компетентності, її рівнів, критеріїв, методики та засобів діагностування, виявлення зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на ефективність процесу формування, вибір методики і технологій організації навчального процесу, забезпечення самостійної та індивідуальної роботи курсантів, обґрунтування, розробка та впровадження інформаційно-комунікаційних засобів підтримки навчального процесу.

Тобто необхідно обґрунтувати педагогічні умови, спроектувати, розробити та впровадити інформаційно-освітню систему формування професійної іншомовної компетентності майбутніх судноводіїв. У процесі дослідження з'ясовано, що найбільш придатним середовищем розробки подібних середовищ є системи дистанційного навчання, інтегровані в традиційну систему професійної підготовки морського ВНЗ.

Перспективи подальших розвідок. Подальші дослідження будуть зорієнтовані на уточнення властивостей структурних складових професійної іншомовної компетентності майбутніх судноводіїв, аналіз чинників впливу на процес її формування, виявлення педагогічних умов і розробку функціональної схеми методичної системи формування професійної іншомовної компетентності майбутніх судноводіїв.

Список використаних джерел

1. Словник термінів інформаційного права / [авт.-уклад. А. І. Марущак] / за заг. ред. М.Я.Швеця.– К. : Вид-во КНУ, 2008. – 185 с.
2. Сокол І. В. Формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / І. В. Сокол. – Херсон, 2011. – 278 с.
3. Сура Н. А. Навчання майбутніх фахівців з аудіювання іншомовного мовлення на базі автентичних текстів професійного характеру / Н. А. Сура [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/domtp/2012_1/Syura.pdf.
4. Чернікова В. О. Формування іншомовної компетентності у процесі професійної підготовки спеціалістів морських ВНЗ / В. О. Чернікова // Педагогічна освіта: історія, технології, педагогічна майстерність, професіоналізм : зб. наук. пр. МНУ ім. В.О. Сухомлинського / [голов. ред. В.Д.Будак]. – Миколаїв. – 2013 – Вип. 1.40 (92) – 222 с. – С.129.
5. Шаргун Т. О. Формування професійної компетентності у майбутніх фахівців залізничного транспорту у процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Т. О. Шаргун. – Львів, 2006. – 220 с.
6. Шерман М. І. Іншомовна компетентність як чинник розвитку творчих здібностей майбутніх судноводіїв / М. І. Шерман, В. О. Чернікова // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : зб. наук. пр. ХНТУ / [голов. ред. В.Г. Бутенко]. – Херсон. – 2013. – Вип. 1 (8). – 428 с. – С. 413-417.

УДК: 378. 124

І.О. Штеймліер

**ПРО ВАЖЛИВІСТЬ УРАХУВАННЯ ВИКЛАДАЧАМИ
ОСОБЛИВОСТЕЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ІНОЗЕМНИХ
СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ**

Анотація. У статті визначено сутність феноменів культури й національної культури. Висвітлено роль національної культури в житті людини. Обґрунтовано необхідність урахування викладачами особливостей національної культури іноземних студентів у процесі педагогічної взаємодії.

Ключові слова: національна культура, іноземні студенти, вітчизняні виші, педагогічна взаємодія.

Shteimiller I. The importance of instructor's inventory of the national culture peculiarities of foreign students in the process of pedagogical interactions.

Annotation. The essence of the culture phenomena and national culture were determined in this article. The role of the national culture was elucidated in the person's life. The necessity of the instructors inventory of the national culture peculiarities of foreign students in the process of pedagogical interactions was proved.

Key words: national culture, foreign students, national higher education institution, pedagogical interaction.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Характерною особливістю сучасного суспільства є етнічна мобілізація, що проявляється в синхронному розвитку двох протилежно спрямованих процесів – глобалізації та індивідуалізації. Перший з цих процесів проявляється в уніфікації різних націй та етнічних груп, становленні глобального менталітету, що забезпечує появу в людей в різних місцях земної кулі схожих потреб, смаків, інтересів у сфері як побутового життя, так і культурної взаємодії (наприклад, уподобань в одязі, харчуванні, проведенні дозвілля тощо), формування загальних цінностей і способу мислення, однакових стандартів і норм поведінки.

Однак поступове зближення народів тим не менше не призвело до ліквідації характерних етнічних чи національних ознак. Адже кожний етнос чи нація залишаються самодостатніми групами доти, доки зберігаються унікальні особливості етнічного типу, відмінності в побутовому матеріальному й духовному житті, мові, оскільки саме ці фактори безперервно живлять і відтворюють національний склад буття і мислення. Більше того, як уже вказувалось, на початку XXI ст. спостерігається посилення процесу індивідуалізації етносів та націй, в якому знаходить відбиття прагнення до ствердження власної етнічної (національної) ідентичності, збереження рідної мови, народних традицій і звичаїв, що часто спонукає їх представників до пропагування етнічного відособлення чи навіть ізоляції.

Очевидно, що етнічна мобілізація тією чи іншою мірою притаманна кожній етнічній групі та значною мірою впливає на її подальший розвиток. Особливу значущість цей процес